

DRAGOȘ BUCURENCI

Despre
curajul
de a ne lăsa
văzuți

Cuprins

În loc de prefață / 7

Cum să citești această carte / 10

PARTEA I

Album de familie / 15

Lada de zestre / 17

Tata Fănică / 20

Proprietatea nu vine niciodată singură / 24

„Filmări nunți și botezuri“ / 27

Atelierul foto alb-negru / 31

Mai multe veri de neuitat / 34

Vertigo / 37

Guvizii de la tanti Cuța / 40

Bătaia din copilărie / 43

File de tranziție / 47

J'ai deux amours, mon pays et Paris / 50

PARTEA A II-A

Alegerile care contează / 59

Mulțumesc pentru libertate / 61

Exerciții de admirație / 67

Doamna Banu / 69

Ohara / 71

Săndoiu / 73

Nicolae I. Nicolae / 78

Irina înainte de toate / 81

Cum am învățat limba engleză / 100

Lecția de citire /	103
Alegerile care contează /	106
Să faci ceea ce ai spus că vei face /	117
Cum să spui „nu“ /	128
Culmea competiției /	131
Valea Plângerii /	136

PARTEA A III-A

<i>Oameni suntem</i> /	143
Cere și ți se va da /	145
Lepădarea de emoții /	148
Rostul lacrimilor /	151
Despre curajul de a ne lăsa văzuți /	171
În căutarea fericirii /	174
Frica cea mare /	177
Liberul-arbitru /	180
Fiecare cu zeii lui /	183
Vedere din Cambodgia /	187
<i>Notă</i> /	201

Cum să citiți această carte

În liceu și în facultate, făceam potecă prin fața buchiniștilor de la Universitate. Cumpăram tot ce mi se părea „esențial” și credeam că voi avea cândva vreme să citesc. Aveam un plan de „lecturi obligatorii”, inspirat de referințele erudite ale eseistilor români în vogă la acea vreme. În paranteză fie spus, când aveam vreo 17 ani Irina Nicolau a încercat, fără succes, să mă vindece de această sminteală. Privind în urmă, îmi pare rău că n-am ascultat-o. Dar anticipez. În anii aceia, am adunat o bibliotecă de care am fost o vreme foarte mândru, ca de o tapiserie meșteșugită care dădea sens și culoare garsonierei minuscule pe care o luasem cu chirie. Apoi am început să resimt apăsarea volumelor ale căror titluri le știam pe de rost, dar ale căror pagini nu le frecventasem cu adevărat niciodată, în mare parte pentru că insistam să citesc conform planului, și nu cum mi-ar fi plăcut. La 20 de ani, m-am lăsat de facultate, mi-am luat o slujbă cu normă întreagă și am avut tot mai puțină vreme să citesc. În fiecare seară în care mă întorceam frânt de la serviciu, biblioteca mă aștepta cu același opresiv semn de întrebare: „Nici azi n-ai deschis nicio carte?” Oamenii pe care-i admiram la vârsta aceea vorbeau și scriau „din cărți”. Era suficient să-i ascult deschizând gura și mă cuprindea rușinea că, în ultima vreme, îmi făcusem tot mai puțin teme.

Apoi am deschis mai bine ochii și am văzut în jurul meu o groază de oameni interesanți care păreau să aibă o relație

la fel de proastă cu lectura. Cu toții erau „angajați”, într-un fel sau altul, în marele proces al transformării României dintr-o dictatură falimentară într-o democrație funcțională cu economie de piață și pe niciunul nu părea să-l tulbure divorțul de bibliotecă. Am hotărât atunci să o rup definitiv cu „maestrîii” mei. Dacă ei avuseseră timp să-i citească pe clasici sub dictatură, foarte bine. Modelul meu urma să fie al „omului nou”, al animalului de tranziție, care muncește zi-lumină pentru creșterea PIB-ului și pentru „schimbarea mentalităților”. În revolta mea, mi-e rușine s-o recunosc, n-am mai deschis nicio carte vreme de un an de zile.

Evident, noua decizie m-a aruncat într-o depresie și mai crâncenă. Multe, puține, lecturile mele funcționaseră ca o oază de calm într-o viață tot mai agitată. Lipsit de oxigenul lor, creierul meu se îmbâcsea tot mai tare. Am auzit atunci o istorie, despre care nu știu nici azi dacă e adevărată, dar care pentru mine a funcționat ca o evanghelie. Se spune că Arghezi obișnuia să citească așezat într-un fotoliu în spatele căruia ferestrele erau întotdeauna deschise. Atunci când nu-i mai plăcea o carte, o arunca, literalmente, pe fereastră și începea alta. Mi s-a părut o strategie genială. Cultura scrisă a omenirii e atât de vastă, încât, statistic privind lucrurile, dacă citești mult, vei parcurge un număr egal de cărți valoroase și de prostii, fie că citești numai ce-ți place, fie că urmezi un plan bine stabilit de „lecturi obligatorii”. E legea numerelor mari.

Același sfat îl dă și Constantin Noica în *Jurnalul filozofic*:

Om tînăr vine la Școală și spune: Nu pot citi până la capăt *Critica rațiunii pure*. Am început-o de mai multe ori, cu comentarii, interpretări și exegeze — dar nu pot s-o citesc.

De ce s-o facă? N-are decât să arunce pe Kant. Ce să citească? Ce-i place.

Nu citi ce nu-ți place. Filozofia e liberă de obligații. Frumusețea ei e că se poate începe de oriunde.¹

Mi-am însușit această strategie și am redescoperit plăcerea lecturii. N-am mai stăruit niciodată să nu duc la bun sfârșit o carte, dacă autorul m-a pierdut undeva pe parcurs. Noua abordare m-a vindecat și de frica pe care mi-o inspirau cărțile-cărămidă. Știind că le pot lăsa din mână oricând, fără nici o urmă de vinovăție, m-am simțit mult mai încurajat să le dau o șansă. M-am împrietenit în felul acesta cu unii dintre autorii care mi-au rămas, peste ani, cei mai dragi.

Mi-am dus vechea bibliotecă la ai mei și am început să-mi construiesc una nouă, urmând o regulă simplă: în ea nicio carte nu avea voie să rămână necitită mai mult de câteva luni. Am început să cumpăr mai puțin și să citesc mai mult. În anii din urmă, nu m-am mai simțit nicăieri singur, atâta vreme cât am avut în bagaj o carte sau în apropiere o librărie. Apoi a apărut Kindle-ul și biblioteca mea a continuat să crească în spațiul restrâns al unei tablete de mărimea unui caiet de școală.

Când am plecat pentru doi ani din țară, mi-am împărțit noua bibliotecă prietenilor. M-am bucurat să le fac acest dar, pentru că cei mai mulți dintre ei sunt oameni care citesc, și asta ne-a apropiat, de fapt, foarte tare. Pe unii i-a speriat gestul meu, s-au temut că m-a apucat o nouă sminteală și că vreau să renunț iar la citit. A trebuit să-i explic fiecăruia că volumele dăruite sunt doar urmele fizice ale unei povești de

1. Constantin Noica, *Jurnal filozofic*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 83.

dragoste pe care o port în suflet și pe care nu mai am nevoie s-o caut în bibliotecă. Când mi se face dor de ele, le găsesc cu ușurință pe Kindle, fie că mă aflu pe plaja de la Sfântu Gheorghe sau pe o insulă din Asia de Sud-Est.

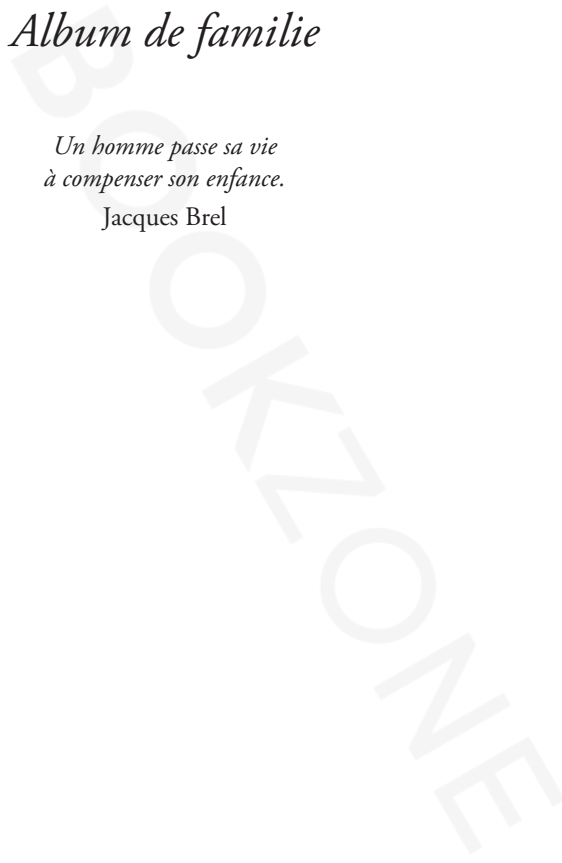
Ajuns în America, am descoperit că, mai lesne decât în limba engleză, cel mai bine mă pot înțelege cu noii mei prieteni și colegi în cărțile pe care le-am citit fiecare. Atunci când doi oameni de pe meridiane diferite descoperă că știu pe de rost pasaje din Kahlil Gibran, că au citit toate cărțile lui Khaled Hosseini sau că așteaptă cu aceeași nerăbdare noul roman al lui Jonathan Franzen, între ei se creează o senzație extraordinară de apartenență, ca și cum ar fi copilărit în același cartier sau ar fi avut aceeași profesori la liceu. Așa l-am cunoscut mai bine și pe José, un spaniol mândru, cu verb aspru și umor coroziv, care a încercat fără succes să mă învețe să fumez trabuc în timp ce schimbam impresii despre marii povestitori contemporani. „Pentru mine, sunt doar două feluri de oameni: cei care citesc și cei care nu citesc. Ultimii nu mă interesează“, mi-a declarat într-o seară, cu emfază. Nu-l urmez cu totul în această judecată radicală, dar nu pot să nu observ că oamenii de care m-am apropiat cel mai tare sunt cei care citesc, ca și mine, din pură voluptate. Cu cei care nu citesc nu-mi găsesc întotdeauna cuvintele.

PARTEA I

Album de familie

*Un homme passe sa vie
à compenser son enfance.*

Jacques Brel

Lada de zestre

Am început acum ceva vreme, împreună cu sora mea, Simina, să săpăm în trecutul recent al familiei. Niște documente făcute publice de Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului în România ne-au făcut din nou curioși în legătură cu un episod foarte puțin cunoscut din viața bunicului nostru patern. În septembrie 1948 a fost arestat pentru implicarea într-o mișcare de rezistență militară în Oltenia. A cunoscut bătăile crunte din beciurile Securității craiovene, dar a negat totul și ancheta nu l-a putut lega de celelalte grupuri de partizani. În august 1950 a fost condamnat la doi ani de pușcărie pentru „uneltire contra ordinii sociale“, din care a ispășit aproape trei. A fost la Jilava, Aiud, Văcărești, Poarta Albă. Nu toți camarazii lui au primit sentințe la fel de „blânde“. Unii au ieșit abia după 15 ani, iar alții n-au mai ieșit niciodată.

Așa arăta lumea pe care am pornit s-o cercetez împreună cu Simina. În adolescență, am citit amândoi foarte multă memorialistică de detenție, dar miza este acum una personală, iar emoția mult mai puternică. Pe măsură ce Simina descoperă noi documente, fie că sunt amintiri ale celor care au supraviețuit, fie că sunt documente oficiale ale organelor de represiune, ne dăm tot mai bine seama că nu vom înțelege niciodată cu adevărat lumea acelor ani.

Între descrierile greu de suportat ale torturii și ale condițiilor inumane de detenție, răsar fragmente de viață cotidiană care-ți taie respirația: în puținele garnituri de tren

pe care Armata Roșie nu le confiscase ca pradă de război, oameni înghesuiți unii-n alții călătoreau în beznă completă; în căminele studențești se efectuau frecvent razii care se lăsau cu oase rupte și cu arestări; țăranii sătui de șicanele Securității se refugiau în munți, ca în Evul Mediu, unde erau vânați și împușcați ca sălbăticiunile; în orașe, beciurile Securității și ale penitenciarelor gemeau de „bandiți” care-și așteptau ancheta, sentința sau glonțul care să le curme calvarul.

În această lume au crescut părinții părinților mei. După patru ani de dictatură antonesciană și de război pe mai multe fronturi, „eliberarea” le-a prins, de fapt, viețile în menghina unui destin istoric și mai sumbru. Chiar și cei care nu aveau deloc de-a face cu mecanismele represiunii știau ce se întâmplă. Mizeriei vieții cotidiene de după război, noul regim „popular” îi adăugase ingredientul indispensabil oricărei revoluții: teroarea.

Oricât aş citi, mi-e foarte greu să-i înțeleg și să-i judec. România anilor '50 pare un teatru absurd în care lupta pentru supraviețuire se dă cu un dușman bestial și irațional. A face copii și a-i crește în acele condiții mi se pare astăzi un curaj de-a dreptul nebun. Și îmi dau seama cât de ciudat poate să sune pentru un părinte al acelor timpuri un reproș contemporan: „nu m-ai iubit destul” sau „n-ai știut să mi-o arăți” sau „mereu a fost așa cum ai vrut tu” sau „nu m-ai întrebat niciodată ce-mi place să fac”.

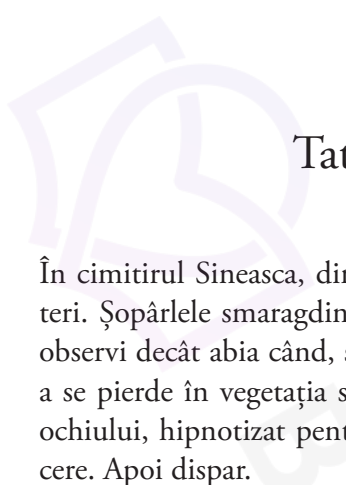
Nici cu generația părinților mei istoria nu a fost mai generoasă. În ultimele sale două decenii, statul polițienesc instaurat de Gheorgiu-Dej și perfecționat de Ceaușescu și-a rafinat metodele, dar și-a păstrat neschimbată menirea: aceea de a obține din partea fiecărui cetățean supunerea necondiționată în fața regimului. Față de părinții lor,

generația părinților mei nu a avut nici măcar șansa de a se fi născut în libertate. Cei mai mulți dintre ei au fost educați să se supună, după ce părinții lor au înțeles că, în fața repressiunii, nu exista altă opțiune. Ținuți într-o sărăcie cruntă și umiltoare, urmăriți de o rețea ubicuă de informatori și de activiști, siliți să facă azi un compromis, mâine altul, înfricoșați permanent de spectrul unei Securități omnisciente și omnipotente, cei mai mulți și-au acceptat soarta și și-au văzut de viață în această pușcărie enormă care devenise România. Dacă asta se poate numi viață.

Și, din nou, mă întreb dacă noi, cei care am trăit foarte puțin în dictatură sau care nu mai avem deloc amintiri de atunci, putem astăzi înțelege cu adevărat drama acestei generații. Și nu vorbesc doar de diferența de opțiuni alimentare, deși e suficient să privești câteva imagini cu cozile și magazinele din anii '80 ca să te treacă fiori reci pe șira spinării. Mă gândesc cât de diferit se raportează cineva care trăiește în sărăcie și sub teroare la valori, comunicare, emoții față de cineva care trăiește în libertate.

Iar dacă nu putem înțelege, probabil că nici nu vom putea vreodată judeca felul în care am fost crescuți. Sigur că există eroi în orice infern, dar cred că nici Dumnezeu nu judecă oamenii simpli cu măsura sfinților. Reproșuri vor exista întotdeauna, dar nu cred că avem dreptul să ridicăm piatra și să spunem „noi ne-am fi descurcat mai bine”. Malraux spunea că nimeni nu rezistă torturii neîntrerupte¹. Pe măsură ce citesc, am tot mai mult senzația că dictatura comunistă din România a fost o astfel de tortură. Iar noi suntem copiii celor care nu i-au rezistat.

1. *Apud* Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 11.

Tata Fănică

În cimitirul Sineasca, din nordul Craiovei, e plin de gușteri. Șopârlele smaragdine sunt peste tot și nicăieri: nu le observi decât abia când, speriate de pasul tău, țâșnesc spre a se pierde în vegetația sălbatică. Le înregistrezi cu coada ochiului, hipnotizat pentru o clipă de sclipitoarea lor trecere. Apoi dispar.

La marginea unei gropi betonate, un bărbat cărunt și slab, cu fața arsă de soare, cu mânecile de la cămașă suflecate, ține de ghidon bicicleta pe care a pedalat până la cimitir și oftează cu năduf: „Ia uite, dom'le, mii de elevi trecută prin mâna lui și nu e nici unul aicea. Nici de la fabrică nu veni nimeni...” Cel despre care vorbește e bunicul meu, Ștefan Radu. Adevărul e că foștii lui elevi, pe care i-a învățat meserie la școala profesională de pe lângă fabrica „7 Noiembrie” din Craiova, n-aveau de unde să știe că fostul lor maestru s-a stins. Mioara, soția lui, i-a spus unuia singur, cu care știa că ținuse legătura în anii în care mai fusese lucid.

Constantin Popeci, probabil cel mai strălucit dintre elevii lui, și-a început cariera ca strungar și a ajuns director general la Întreprinderea de Utilaj Greu. Astăzi este proprietarul fostei întreprinderi și ocupă un loc în prima jumătate a Topului Forbes al miliardarilor români. Lucrurile astea le-am aflat de pe Internet. La Craiova, Popeci mi-a spus doar că, după absolvire, a câștigat de trei ori consecutiv

premiul de cel mai bun strungar pe țară și că asta nu spune ceva despre el, ci despre domnul Radu, fostul lui profesor.

„Era sever, își amintește industriașul de azi, dar ținea la noi ca nimeni altul, nu lăsa pe nimeni să se apropie de noi. Și se mândrea cu noi, ceea ce, pentru niște copii amărâți, era foarte important, pentru că sădea încredere în noi. Nu știu dacă așa era și-n familie.” Așa era. Tata are o amintire din vremea când al treilea frate nu se născuse încă. Fănică mergea ținându-și cei doi fii de mână și le spunea celor cu care se întâlnea: „Umblu ca Avram Iancu. Ei sunt pistoalele mele.”

Acum niște ani, când era tot mai puțin lucid și uita tot mai multe, Mioara i-a explicat cine-l vizitează: „Uite, veni Dragoș, băiatu' lu' Cornel să te vadă. Îl mai ții minte?” Ochii lui Fănică s-au umezit, iar vocea a protestat, lungind mirată silabele: „Ei, cuuuum să nu-l ții minte?” Și, spre a ne convinge pe toți că știe despre cine-i vorba, a început să recite versurile pe care mi le spunea în copilărie: „Dragoș Vodă și-a lui ceată, toți voinici cu fruntea lată...”

Mi-am reproșat mereu că am știut prea puține despre viața lui. Bătrânul mic de statură, cu fața brăzdată, mustață sugubeață și o bunătate în priviri ca o rugă, nu vorbea despre trecutul lui. Iar când ne-am apucat, eu și cu sora mea, să-l reconstituim din fragmente, a fost prea târziu.

A fost, ca și celălalt bunic al meu, primul care s-a ridicat deasupra condiției alor lui, o familie de muncitori săraci. Nu și deasupra lipsurilor în care a crescut și cu care s-a luptat toată viața. A absolvit Școala de Arte și Meserii ca maestru strungar. A căpătat apoi dreptul de a-i învăța pe ceilalți și asta a făcut toată viața. A luptat pe front în linia întâi, unde a fost rănit de două ori. A fost decorat cu Virtutea Militară de Război, cu „Bărbăție și Credință” și cu Serviciul

Credincios. În timpul războiului, prima medalie nu se acorda decât „pentru fapte de arme cu totul excepționale“.

După război s-a implicat într-o mișcare de rezistență armată utopică pe care Securitatea a anihilat-o din fașă în timpul câtorva procese de răsunet în epocă. Fănică se ocupa cu recrutarea elevilor din liceele mari din Craiova. Le ducea cărți interzise din biblioteca proprie sau pe care le împrumuta de la alții. Avea douăzeci și nouă de ani când a fost arestat. L-a anchetat locotenentul Constantin Oancă, ulterior avansat colonel, un bătaș feroce:

Oancă avea metoda lui. Mă lega la mâini și la picioare și mă învârtea pe un drug până amețeam. Apoi, când leșinam, mă azvârlea de pământ. După aceea mă stropea cu apă și o lua de la capăt. Asta când nu mă bătea la tălpi. Loviturile la tălpi erau cel mai greu de suportat. Oancă mă izbea și mă întreba: „Ce-ai vorbit, mă, cu profesorii ăia?“ [...] Oancă n-avea carte. Lucrase la un atelier de cizmărie pe strada Madona. Era din satul meu, din Plenița, dar nu ne știam. Și cât a bătut la mine...¹

Fănică s-a ținut totuși tare și a negat totul, așa că a luat doar doi ani (într-un proces în care s-au dat și sentințe de 15 și chiar 20 de ani de temniță grea). A trecut pe la Aiud, Văcărești, Jilava, Poarta Albă. Până în 1990, nici unul dintre fiii lui nu a știut despre asta. El nu le-a spus și ei nu l-au întrebat. În familie se știa doar „că a fost ceva“.

Din declarațiile date zece ani mai târziu la Securitate de foștii lui colegi, reiese că a avut un rol mult mai important decât au crezut anchetatorii. Spre norocul lui, procesul n-a mai fost redeschis. În felul lui, Fănică a ieșit înfrânt, dar

1. Interviu de Octavian Roske, în Radu Ciuceanu, *Intrarea în tunel*, Editura Meridiane, București, 1991, p. 389.

mândru și din această încheștare: a păcălit unul dintre cele mai crâncene sisteme represive din câte a cunoscut vreodată istoria.

Când ne-am apucat să-i studiem dosarele, recuperate parțial de la CNSAS, tata Fănică făcea primii pași în noaptea lăptoasă a uitării în care avea să se afunde tot mai mult în anii din urmă. Am rămas cu niște volume în care mărturiile desfigurează trecutul în aceeași măsură în care-l dezvăluie. Rețin o caracterizare de un comic involuntar făcută de un informator. După spusele acestuia, tata Fănică era „un individ cu un spirit dominat de misticism. Deși maestru la un liceu industrial, deci cu preocupări tehnice, totuș pe cale autodidactică el s-a ocupat mult cu problemele culturale mai ales pe linie idealistă mistico-religioasă în care sens avea și o bibliotecă foarte bogată“.

În cimitirul Sineasa, la câțiva metri de groapa în care tata Fănică va fi încarcerat pentru ultima oară, un gușter se tolănește la soare pe o lespede, imun la agitația din jurul lui. Privesc o clipă în altă parte și, când întorc privirea, nu mai găsesc decât o lespede pierdută în iarbă.